

Drie zeldzame Oranje-penningen

DOOR

S. WIGERSMA Hz.

Drie zeldzame Oranje-penningen.

Het munt- en penningkabinet van het Friesch Genootschap bezit een schat van schoone en zeldzame gedenkpenningen. In het Museum heeft men tentoongesteld eene serie van vierhonderd medailles, welke betrekking hebben op het Stadhuis van Oranje-Nassau.

Zij geeft een overzicht van de medailleerkunst in de laatste drie eeuwen en getuigt van den hechten band, die Oranje en Nederland verbindt.

Bij deze reeks bevindt zich een drietal onbeschreven stukken, welke door hunne zeldzaamheid en kunstwaarde verdienen gepubliceerd te worden.

Zij zijn gegraveerd (zonder relief), zooals de plaatsnijder de koperplaat graveert voor de prent (taille douce). De figuren zijn goed geteekend en de gravure is fijn, zoodat men mag aannemen het werk te zien van verdienstelijke plaatsnijders. Het is bekend dat deze zich in de 17^e eeuw ook met het penningmaken bezig hielden (1). Elke gegraveerde medaille moet door den kunstenaar eigenhandig worden vervaardigd. Van daar dat ze zeldzaam zijn en men nooit twee volkomen gelijke exemplaren aantreft.

No. 1. (Zie de reproductie.)

Eene ovale metalen penningplaat. Zij vertoont het borst-

---

(1) Van Simon van de Passe, plaatsnijder (geb. te Utrecht 1590, gest. 1644.) bevindt zich een prachtig gegraveerde penning met het portret van Prins Maurits, in het Kon. Pen. Kabinet te 's-Gravenhage. (Oranje-penningen 156.)

beeld van Prins Maurits bijna en face, met gepluimden hoed versierd met een koord van diamanten, smallen plooi-kraag en ordelint van den Kouseband (2). Het omschrift luidt: Mauritus + Aur(an)i (ae) + Princ(eps) + Com(es) + Nass(aviae) + Cat(zenellenbogiae) + Via(nda) + D(ietziae) + M(ursiae) + M(archio) + Ve(rae) et F(lissingae). (Maurits Prins van Oranje, Graaf van Nassau, Catzenellenbogen, Vianden, Dietz, Meurs, Markgraaf van Veere en Vlissingen).

Geen jaartal.

De graveur heeft zich geïnspireerd op het portret van den Prins, geschilderd door Adriaan van de Venne, (3) of hij heeft nagebootst de zeldzame kopergravure, (4) naar deze schilderij gemaakt door Willem Jacobsz Delff (5). Dit laatste komt mij waarschijnlijk voor. Hij geeft op den penning eene verkleinde kopie van het portret als buste. De omgeving en de vergaderzaal, die men op de prent ziet, zijn weggelaten. De beeltenis is zeer getrouw weergegeven en in de techniek is zooveel overeenkomst, dat men onwillekeurig denkt, dat prent en penningplaat van dezelfde hand zijn.

Het stuk is niet gemerkt.

No. 2. Dunne ronde zilveren medaille, op de verovering van Grave, den 26^{en} October 1674.

Binnen een breeden rand draagt de voorzijde de portretten van Prins Willem III en van den krijgsoverste Karel Rabenhaupt. De borstbeelden zijn naast elkaâr geplaatst, en worden van de linkerzijde gezien. Beide zijn bloots-

(2) De eenige sieraden die de Prins zich gunde, — officieële gelegenheden uitgezonderd —, waren een gouden gevest aan zijn beroemden degen en een koord met diamanten om zijn viltten hoed. (Huet. Het Land van Rembrandt, II—2, blz. 220.)

(3) Geb. te Delft 1589, gest. te 's-Gravenhage 1662.

(4) In de collectie van het Friesch Genootschap. (Muller 107a.)

(5) Geb. te Delft 1580, gest. 1638.

I

2

hoofds en geharnast. De Prins draagt aan een lint eenen penning, waarop de Hollandsche Leeuw. Om den rand leest men: „De Stercke Stadt Graeve is Berent door Carel Rabenhoudt op den 24 juli 1674 en nae een Herde belegeringe Aen sijn Koonincklijke Hoogheit de Prins van Oranien, Overgegaen de 10—26 Oct.”

De achterkant wordt geheel ingenomen door eene voorstelling van het beleg. In het verschiet ligt de stad met hare spitse torens en hooge kerkgebouwen. Zij wordt beschermd door de rivier de Maas, waaruit steile wallen oprijzen, en door de schans aan de overzijde. Rookwolken boven de veste duiden op brand. Rijen kanonnen en mortieren doen een' kogelregen op de stad neerploffen. Een legerkamp en eenige troepjes voetvolk stoffeeren dit bedrijvig tafereel.

Opschrift: De Stadt Grave.

Onder de talrijke portret-gravures van den Prins en Rabenhaupt, zou men vrij zeker het voorbeeld vinden van de beeltenissen op dezen penning (6). Zij zijn echter te veel verkleind om die afleiding met zekerheid vast te stellen. De indeeling van het voorstuk dezer medaille is zeer gelukkig. De breede rand met dubbel omschrift levert eene fraaie omlijsting dezer flink geteekende portretten.

De vervaardiger is onbekend.

No. 3. Ronde zilveren gedenkpenning op de belegering van de stad Binhs in 1672 (7).

Men ziet op de voorzijde het geharnast borstbeeld van den Stadhouder Willem III, bloothoofds, met geborduurd halsdoek. Aan een lint hangt een ronde penning, waarop

(6) Het portret van Rabenhaupt vertoont veel overeenkomst met de kopergravure, vermeld bij Muller no. 4350, in de collectie van het Friesch Genootschap.

(7) Binche (Bincke, Bins, Bings, Binhs) stadje in de provincie Henegouwen aan de Haine, 4 uur ten westen van Charleroy.

het Zeeuwsche wapen. Om den rand leest men: „Wilhem Henrick Prins van Oranje en Nassou, Stadthouder Capitain Admirael Generael der Verenighde Nederlanden." De keerzijde vertoont de belegering. Het stadje ligt in een heuvelachtig landschap. Het wordt ingesloten door zes troepjes voetknechten. Bij elke afdeeling staat de naam van den kapitein vermeld, als: Gockinga, Heeswijk, Leensdorph, Brems, Steck en Aylva (8). Op een' heuvel staan twee kanonnen, gericht op de poort. Tusschen de wegen die stadwaarts leiden zijn de batterijen opgesteld, waarmede de vesting zal worden beschoten. In het verschiet eene kerk. Opschrift: Binhs.

Waarom de graveur dit weinig bekend en onbelangrijk wapenfeit heeft afgebeeld, heb ik niet kunnen opsporen (9). Het portret op deze medaille is genomen naar de kopergravure (10) van Peter Paulus Bonché (11), uitgegeven door

(8) Ulbo van Aylva, zoon van Hans Willem Baron van Aylva. Hij volgde zijn vader in den krijgsdienst en werd in 1679 Grietman van Daarderadeel.

(9) Over de belegering van Binhs leest men in „'t Ververd Europa" 1675 te Amsterdam bij H. en D. Boom, op blz. 837 het volgende:

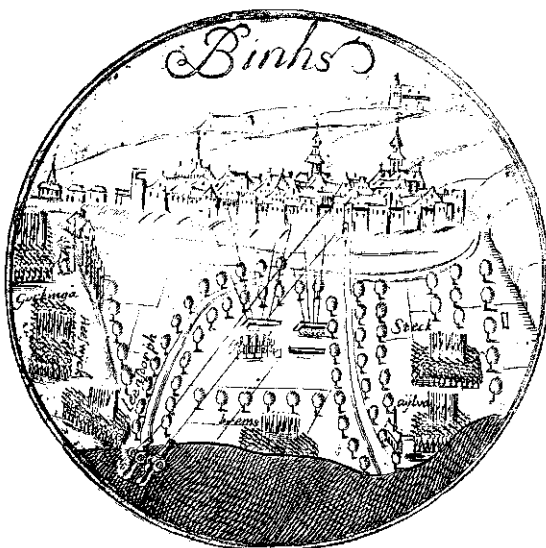
„De excessive koude continueerden met sulken felheijt, dat veele soldaten en paarden doodvrooren, waardoor Sijn Hoogheijt genootsaakt was het Leger te doen aftrekken (van Charleroy), doch geensins met intentie om het principale desseijn te aquiteeren, maar sich bij provisie meester te maken van de omleggende plaatsen, om allen toevoer te beletten en bij beter saisoen de Entreprise te hervatten, daartoe den marquis de Montpeljan den 22 dito daaraanvolgende (December) uit ordre van Sijn Hoogheijt het Stedeken Bings, drij uijren van Charleroy gelegen emporteerde, daar hij goeden buit en 300 Fransche en Switsers prisonniers maakte, werdende daarbinnen tot Gouverneur gestelt den Heer van Langerak met een Garnisoen van 1500 mannen. Maar dewijl de koude eer vermeerderde als verminderde, sodat het onmogelijk was de Militie langer in Campagne te harden, wierd de Fortificatie van Bings geruineert, de Stadt 't meest uitgeplondert en verlaten, het Leger gedissolveert, en de Troupen weder na hunne Garnisoenen gevoert, blijvende een groot aantal menschen en paarden door kouw en ongemak onder wegen leggen.

(10) In de verzameling portretten van het Friesch Genootschap (Muller 233).

(11) Graveur te Antwerpen, 2e helft der 17e eeuw.

3

Hugo Allard. De prent vertoont enkel het hoofd van den Stadhouder. De medailleur heeft er een borstbeeld van gemaakt. De gelijkenis is volkomen. De details van gelaat en kapsel zijn zeer nauwkeurig gekopieerd. Toch bestaat er in de gravure van plaat en penning een groot verschil van techniek.

De graveur heeft zijn werk niet gemerkt en is derhalve onbekend.

Bij de beschrijving der beide laatste stukken is het mij opgevallen, dat deze met de andere gegraveerde Nederlandsche gedenkpenningen van de jaren 1672—1674 vele punten van overeenkomst vertoonen in ontwerp en techniek, ook in grootte, spelling der omschriften en lettervorm (12).

Zij vormen eene groep medailles, die tot de goede (niet tot de uitnemende) producten der graveerkunst mogen gerekend worden.

Misschien brengt een verder onderzoek de namen der graveurs aan het licht.

W.

---

(12) Zie: Van Loon III—123, Oranjepenningen: no. 327, Cat. Muntkab. Teijlers Gen. Pl. IV—2, De Vries en de Jonge, Pl. IV—no. 3, Dirks, Repert: II—1710.

